

Edelkreps i Leira

Biologi

Edelkreps (*Astacus astacus*) er en ferskvannskreps og lever i elver, innsjøer og tjern. Den kalles også for elvekreps.

Den foretrekker vann som ikke er for surt og som blir forholdsvis varmt om sommeren. Edelkrepsen foretrekker fast og steinet grunn, og lever på bunnen mellom planter og i hulrom. Her lever den av muslinger, avfall til snegler, forskjellig mark og litt planter.

Edelkrepsen har en todelt kropp: en forkropp og en bakkropp. Forkroppen har fem par gangbein, hvor de første er omdanna til klør. På bakkroppen sitter det fem par mindre svømmebein og en hale. Fargen på dyret er oftest grønn eller brun, av og til blå eller svart. Hunnene kan bli 12 cm og hannene opptil 18 cm, med en vekt på 350 g.

Edelkreps. Foto: Liv Dervo

Edelkrepsen blir kjønnsmoden i 3-6 års alder. Parringen foregår på høsten og en del av larveutviklingen foregår mens eggene er festet til hunnen. Når de klekker i juni-juli ligner de små voksne kreps, og holder seg i nærheten av moren den første tiden. Det antas at edelkrepsen kan bli opptil 20 år gammel.

Kjønnsmodne individer skifter skall 1-2 ganger pr sommer, og er særlig avhengig av kalk for å kunne bygge opp skallet sitt.

Trusler

I dagens samfunn er det mange ulike trusler for edelkreps, der vi mennesker er årsaken til de fleste.

Forurensning

- Utslipp fra renseanlegg, industri, landbruk, veier o.l. kan ved visse nivåer være dødelig for edelkrepsen.

Regulering av vannstand

- Liten vannføring og tørrlegging kan føre til at krepsen dør av forholdene eller blir mer utsatt for predasjon.

Surhet

- pH i vannet bør være over 6,5. Lav pH vil gi lav overlevelse på rogn og yngel, og føre til problemer med å ta opp kalsium.

For lave nivåer av kalsium

- Kalsium er viktig for at krepsen skal kunne lage skall.

Predasjon

- Arter som mink, abbor, gjedde, fugler og selv annen kreps kan være en trussel.

Overfiske

- Illegal krepsering kan føre til små bestander som ikke klarer å hente seg inn igjen så lenge aktiviteten pågår.

Krepsepest

- Krepsepest er en sykdom som fører til at edelkrepsen dør. Den fremmede arten signalkreps kan være bærer av krepsepest, og kan selv leve med sykdommen.

Hvordan unngå spredning av krepsepest?

- Ikke sett ut signalkreps eller flytte kreps fra ett vassdrag til ett annet.
- Sterilisere eller tørke alt utstyr før det flyttes til ett nytt vassdrag.
- Ikke helle vann fra ett vassdrag ut i ett annet.
- Krepseåte må ha opphav i samme vassdrag som det krepses i.

Edelkreps gjennom tidene

Edelkreps kan ha vandret inn i Skandinavia via Ancylussjøen for 8-9500 år siden, og videre fra Sverige inn i Norge. De første utsettingene av edelkreps ble utført av munkar for flere hundre år siden da edelkrepsen ble ansett som en delikatesse.

Frem til slutten av 1800-tallet hadde fangst av edelkreps liten betydning i Norge. Krepsefisket kom i gang i Norge først utover 1800-tallet. Årsaken til dette var økt etterspørsel i Sverige, og det meste av krepsefangsten i Norge ble frem til 1970-tallet eksportert til Sverige. Fangstrekorden på 40 tonn er fra 1966, og 30 av disse tonnene ble eksportert.

Etter hvert har det utviklet seg tradisjoner med krepselag også i Norge, og i dag konsumeres det meste av krepsefangsten innenlands. Dette henger også sammen med at det var sterk tilbakegang av edelkrepsbestandene frem til rundt 1990. I dag er det strenge restriksjoner rundt fangst av kreps, og den årlige fangsten er på ca 10-12 tonn, dvs. en reduksjon på ca. 75% sammenlignet med 1960-tallet.

Edelkreps. Foto: Liv Dervo

Kjentfolk rundt Leira og Gjermåa kan fortelle at det i eldre tider var gode krepsebestander i store deler av dette vassdraget. Før og under krigen ble det satt ut edelkreps i bur i Maura for mat-

Krepsefiske

Krepsefiske er spennende for både store og små og foregår på natten i august. Siden krepsen er sterkt truet er det ingen selvfølge at det åpnes for krepsefiske hvert år, og alle som skal krepse må ha krepsekort.

auke, og på 1950-60-tallet var det kreps helt ned til samløpet Leira/Øyeren. I Gjermåa var det i tidligere tider kreps til Svensrud der Kløftavegen krysser elva.

Bestanden ble svekket fram til årtusenskiftet av flere årsaker, mye på grunn av etableringen av halmluterier på 60-tallet, samt bakkeplanering og urensede avløp. Ved luteriene ble halm lagt i kar med en blanding av ren lut og vann. Etter halmbehandlingen ble lutblandingen skylt rett ut i elva. Halmen fikk bedre kvalitet som fôr til kua, men denne praksisen var svært skadelig for elvas biologiske mangfold. I dag er krepsepest en av de største utfordringene for bestandene.

Det har vært forsøkt utsetting av kreps flere steder etter prøvekrepsing og ulike analyser i de øvre delene av Leira og i Gjermåa.

Dagens bestand av edelkreps

I 2018 satte Vannområde Leira-Nitelva i gang kartlegging av edelkreps i Leira med sidebekker.

Totalt 43 lokaliteter ble undersøkt i Leira, Rotua, Gjermåa og Tveia. Kartleggingen ble utført av Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold. Resultatene viser at krepsebestanden samlet sett for Leira med sidebekker er liten.

Det ble fanget totalt 55 edelkreps på til sammen 6 lokaliteter; 3 av lokalitetene var i Leira, og resten var i henholdsvis Gjermåa og Tveia.

Vannområde Leira-Nitelva
Sekretariatet, c/o Skedsmo kommune - Postboks 313, 2001 Lillestrøm
Tlf. direkte 66 93 83 06 / 47 61 69 61
post@elveliv - elveliv.no - facebook.com/vannomradeLeiraNitelva

